

14. Wilson J. The new Ventures. Inside the High-Stakes world of Venture Capital reading (Mass.), Addison-Wesley. – 1986. – P. 9.

15. World Coming: American Security in the 21st Century. Road Map for National Security: Imperative for Change. The phase III / The United States Commission on National Security, 2001. – 139 p.

16. World Wheat: FAPRI 2007 Agricultural Outlook//<http://www.fapri.iastate.edu/>. – P. 157.

17. Wheat Outlook/WHS-07g/August 14, 2007/ Economic Research Service, USDA//<http://usda.mannlib.cornell.edu/usda/current/WHS/WHS-08-14-2007.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2014 р.

*

УДК 633.1:339.5

А.С. РУДНИЦЬКА, аспірант*
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Особливості державного регулювання зерновиробництва

Постановка проблеми. Виробництво зерна та його споживання є основою стійкого економічного розвитку аграрно-промислового комплексу країни, зокрема її регіонів, забезпечення продовольчої безпеки. Україна, яка має великий сільськогосподарський потенціал, вносить значний вклад у розв'язання цієї глобальної проблеми світу й увійшла в трійку світових лідерів з експорту зерна, посідає одне з провідних місць серед країн світу за рівнем задоволення потреб внутрішнього ринку власним виробництвом зерна.

Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей АПК й основою аграрного експорту, а також стратегічною сферою економіки держави. Її функціонування визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна й виробництва продукції тваринництва. Вона формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій. Таке становище збережеться, оскільки на світових продовольчих ринках спостерігається дефіцит зернової продукції [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання зерновиробництва висвітлювались у працях вітчизняних учених: П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичака [3], А.Е. Бабенка [4], Є.С. Подакова [9], зарубіжних учених [10-15]. Подальший розвиток галузі вимагає створення умов для зерновиробників щодо пом'якшення несприятливих соціально-економічних наслідків, підвищення ефективності їхньої діяльності з урахуванням природно-кліматичних умов та мінливої ринкової кон'юнктури [2].

Мета статті – визначення напрямів удосконалення державного регулювання зерновиробництва, основних важелів регулювання ринку зерна, визначення шляхів підвищення економічної ефективності зернової галузі, прогнозування обсягів виробництва й розмірів фінансової підтримки.

Виклад основних результатів дослідження. Основними важелями впливу владних структур на зерновиробництво є: ціни, кредитні ставки, банківський відсоток, дотації та компенсації, субсидії, застосування податків і податкових пільг, стандартизація й сертифікація продукції згідно з міжнародними вимогами, забезпечення екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів, митні умови експорту (рис.). Держава повинна бути активним учасником аграрного ринку як покупець зерно-

* Наковий керівник – М.В. Гладій, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© А.С. Рудницька, 2014

вих культур і продуктів їх переробки, регулюючи баланс обсягів виробництва й спо-

живання, особливо в умовах дії глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Важелі державного регулювання галузі зерновиробництва

Джерело: [7]

Природно-кліматичні умови й родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і уможливають одержувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, необхідних для забезпечення внутрішніх потреб та формування експортного потенціалу. Разом із тим подальший розвиток галузі вимагає перегляду цілого ряду позицій щодо ґрунтової економічної оцінки, технічно-технологічних, організаційно-економічних і ринкових умов функціонування всіх її господарських суб'єктів [6].

Як показують статистичні дані, нині матеріально-технічне забезпечення зерновиробництва та продуктивність праці не відповідають досягнутому світовим стандартам і потребам галузі. Недостатня кількість вільних фінансових ресурсів стримує впровадження новітніх технологій, використання високоякісного елітного й оригінального насіння, обмежує застосування інших матеріально-технічних ресурсів. Виробництво зерна стає дедалі залежнішим від характеру погоднокліматичних умов. Обмежені ресурси для розширеного виробництва, нераціональне використання земельних ресурсів і низька культура землеробства призводять до виснаження й деградації ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу та поживних речовин. Низькою є якість трудових ресурсів і неза-

довільний стан науково-дорадчого супроводження зерновиробництва [5].

Загальнодержавне значення у розв'язанні цієї проблеми мають Закони України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про зерно та ринок зерна в Україні», «Про насіння та садивний матеріал», «Стратегічні напрями розвитку сільського господарства на період до 2010 року». Пріоритетним є розвиток стимулюючої функції тарифної політики; гарантування прав власників зерна вільно розпоряджатися ним; не застосування адміністративних, кількісних або якісних обмежень на вільне переміщення зерна по всій території України та на експорт [2].

Загальний економічний ефект залежатиме від кон'юнктури ринку, дієвості важелів державної політики в регулюванні розвитку зернової галузі, ресурсокупності використовуваних технологій вирощування зернових культур, структури та якості продукції. На перспективу інфраструктура розвитку аграрного підприємництва розвиватиметься за рахунок створення бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів, фондаций та агенцій підтримки підприємницької діяльності, небанківських установ щодо підтримки аграрного бізнесу, лізингових організацій, інформаційно-консультаційних установ. Це одночасно

сприятиме розвитку малого бізнесу в сільській місцевості й відіграватиме посередницьку роль між місцевим бізнесом і мережею організацій підтримки бізнесу з інших регіонів [8].

Державна підтримка підвищення економічної ефективності галузі зерновиробництва залежить від шляхів, за якими буде здійснено збільшення обсягів виробництва зерна: інтенсивного ведення галузі; підвищення врожайності зернових культур; удосконалення землекористування та структури посівів, поліпшення обробітку ґрунту й внесення мінеральних добрив; оснащення підприємств технікою та освоєння нових ресурсозберегаючих технологій; запровадження нових високопродуктивних сортів і гібридів, поліпшення насінництва; науково-методичного забезпечення, розвитку ринку зерна; проведення хімічної меліорації земель, захисту рослин; поліпшення якості зерна; раціонального використання біокліматичного потенціалу й зональних природно-кліматичних умов, що сприятиме нарощуванню виробництва зерна [5]. Основний приріст виробництва зерна буде досягнуто за рахунок освоєння інтенсивних технологій вирощування зернових культур та їх ресурсного забезпечення. Оптимізація посівів соняшнику, ріпаку, сої, гороху, багаторічних трав дасть можливість поліпшити структуру та якість попередників зернових культур і підвищити родючість ґрунту.

Необхідно на державному рівні провести реформування галузі насінництва та ринку насіння, а саме: забезпечити товаровиробників рослинницької продукції високоякісним насінням зареєстрованих і перспективних сортів та гібридів сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для проведення сортооновлення й сортозміни; прискорити запровадження у виробництво сортів і гібридів нового покоління, адаптованих до агроекологічних умов вирощування з цінними господарськими властивостями тощо [2].

Передбачається розширення державного контролю у галузі зерновиробництва, а саме: вдосконалення структури Державної інспекції з контролю якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку; за-

провадження ліцензування (діяльності по прийманню і зберіганню зерна й діяльності по переробці зерна та продуктів його переробки); вдосконалення й адаптація державних стандартів України на основі зернові культури до світових стандартів, внесення змін і доповнень до діючих, розробка необхідних; поліпшення якості й технічного нагляду за підприємствами системи хлібопродуктів під контролем Державної інспекції з контролю якості зернової продукції та моніторингу її ринку (Держконтрольсільгоспроду) [3].

Державне регулювання ринку зерна здійснюватиметься економічними і адміністративними методами. Адміністративне регулювання ринку запроваджуватиметься лише в екстремальних умовах значного порушення його рівноваги, а також негативних змін у продовольчій безпеці держави й здійснюватиметься встановленням граничних цін, граничного рівня рентабельності, декларуванням запасів готової продукції, квотуванням експорту [9].

Гарантовані ціни (ціни підтримки або мінімальні інтервенційні ціни) на зерно застосовуються у випадку, якщо середні ринкові ціни нижче мінімальних, а також при реалізації зерна безпосередньо у державні фонди, при здійсненні доплат товаровиробникам у випадках, передбачених чинним законодавством. При цьому важливим завданням держави є сезонне регулювання рівноваги ринку [8]. З метою запобігання стрімкого обвалу цін, особливо в період перших двох – трьох місяців після збирання врожаю, держава вилучатиме 2,5-3 млн т продовольчого зерна у державні та регіональні ресурси, а в перспективі ці обсяги можуть бути подвоєні. Вдосконалення державного регулювання галузі зерновиробництва пов'язане, насамперед, із залученням у зерновий сектор України національних й іноземних інвестицій: створенням стабільних і прозорих умов господарювання; удосконаленням та приведенням у відповідність з вимогами [4].

Між тим пріоритетне значення має розвиток стимулюючої функції тарифної політики; гарантування прав власників зерна вільно розпоряджатися зерном; не застосування адміністративних, кількісних або якісних

обмежень на вільне переміщення зерна по всій території України та на експорт.

Відповідно до програми «Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року» розмір фінансової підтримки розвитку сільського господарства становитиме 28,0 млрд грн, частка державної підтримки на виробництво зерна – майже 13 млрд грн, або 25% від загальної вартості заходів, що спрямовуються на виконання Програми.

Незважаючи на те, що протягом значного періоду відсутність інструмента єдиних прогнозних балансів спонукало уряд періодично застосовувати обмеження експорту зерна в 2006-2011 роках, проте з 2012 року його виробництво й експорт збільшується. За даними Мінагрополітики України на 01.12.2014 року намолочено 62,0 млн т зерна (у 2013 р. – 63,1 млн т), експортовано майже 15 млн т (у 2013 р. – 27,1 млн т). Такі обсяги виробництва повністю забезпечать потребу держави у продовольчому та фуражному зерні, а також у сировині для промислової переробки, у т.ч. – виробництва біопалива.

Загальний економічний ефект пропонованих заходів залежатиме від кон'юнктури ринку, дієвості важелів державної політики в регулюванні розвитку зернової галузі, ресурсокупності використовуваних технологій вирощування зернових культур, структури та якості продукції. На перспективу інфраструктура розвитку аграрного підприємства у галузі зерновиробництва розвиватиметься за рахунок створення бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів, фондаций та агенцій підтримки підприємницької діяльності, небанківських установ щодо підтримки аграрного бізнесу, лізингових організацій, а також інформаційно-консультаційних установ [6].

Висновки. Удосконалення державного регулювання галузі зерновиробництва пов'язане, насамперед, із залученням у зерновий сектор України національних й іноземних інвестицій створенням стабільних і прозорих умов господарювання, сприятливих умов для ввезення на територію України високоефективної сільськогосподарської техніки, засобів захисту рослин та інших ресурсів, необхідних для підвищення ефективності виробництва зерна (скасування імпорتنих мит і пільговий податковий режим) [1].

Головною метою державного регулювання зерновиробництва в Україні є постійна підтримка дієздатного стану ринкового механізму в цій галузі, пом'якшення несприятливих соціально-економічних наслідків його функціонування для виробників зерна в умовах мінливої ринкової кон'юнктури [9].

Основними важелями впливу державних органів на ринок зерна можуть бути такі важелі й стимули, як: ціни, кредитні ставки, банківський відсоток, дотації та компенсації, субсидії, застосування податків і податкових пільг, стандартизація й сертифікація продукції згідно з міжнародними вимогами, забезпечення екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів. Слабка державна підтримка товаровиробників, повільне запровадження інновацій, недостатній моніторинг ринкових процесів у даній галузі, недосконалі виробничо-збутові зв'язки й непродумана логістична політика зумовлюють актуальність і необхідність продовження теоретичних та практичних розробок, що стосуються державної підтримки виробників зерна в умовах світової конкуренції й внутрішньодержавного конкурентного середовища.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Закон України “Про зерно та ринок зерна в Україні” від 04.08.2002 р. № 37-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Агропромисловий комплекс України – стан, тенденції та перспективи розвитку : інформаційно-аналітичний збірник / [ред. кол. П. Т. Саблук, М. Я. Дем'яненко, О. М. Шпичак]. — К. : ІАЕ УААН, 2002. — Вип. 6. — 648 с.
4. Бабенко А.Е. Державне регулювання та підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва / А.Е. Бабенко // Економіка АПК. — 2008. — № 5. — С. 85—88.
5. Комплексна галузева програма “Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року» від 23 жовт. 2007 р. № 757/101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.4247.0>.

6. *Майстро С. В.* Ринок зерна в Україні: сучасний стан та напрямки державного регулювання / С.В. Майстро, М.Г. Хірамагомедов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/01.pdf>.

7. *Новіков О.С.* Напрями удосконалення державного регулювання зерновиробництва. Аграрні науки / О.С. Новіков // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. : науково-теоретичний фаховий журнал. — Миколаїв, 2011. — Вип. 4 (61), Т.1. — 270 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://www.mnau.edu.ua/vestnik/visnik_2011-4\(61\)-tom1.pdf](http://www.mnau.edu.ua/vestnik/visnik_2011-4(61)-tom1.pdf).

8. *Пилипенко К.А.* Посилення державної підтримки виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами. Економічні науки / К.А. Пилипенко // Економіка сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/12_85005.doc.htm.

9. *Подаков Є.С.* Історичні етапи розвитку виробництва зерна в Херсонській області / Є. С. Подаков, Л. О. Мармуль, Ф. І. Москаленко // Таврійський наук. вісник: зб. наук. пр. — Херсон : Айлант, 2003. — Вип. 25. — С. 212—216.

10. *Altukhov AI.* Russian grain market / Vseros. Research Institute of Agricultural Economics. – М., 2012. – 700 p.

11. *Baranova N.A.* Formirovanie development strategy of the grain market in Northern Kazakhstan (example Kostanai region) / Author's abstract on scientific degree of PhD, Astana 2009.

12. *Evdokimova N.* Purchasing interventions in the grain market // APC: economics, management. – 2011. – № 3. – S. 64–67.

13. *Matveev D.M., Makarova Y.Y.* Current state and prospects for development of agriculture in the conditions of accession to the WTO // young scientists. – 2013. – № 7. – P 210–213.

14. New trends in the development of agriculture and grain market in Russia [Text] / AI Altukhov // Economy with / x and processing enterprises. – 2008. – №1. – P. 21–25.

15. *Stadnik AT, Matveev D., Krohta MG,* PP Colds Technical and technological re-equipment of agriculture must // APC: economics, management. – 2012. – № 5. – P. 68–71.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2014 р.

* * *

Новини АПК

Індекс споживчих цін на продукти харчування знижується

Мінагрополітики України здійснює заходи, спрямовані на збереження стабільної цінової ситуації на продовольчому ринку України. Згідно з даними Держслужби статистики України в листопаді 2014 року відзначено зниження індексу споживчих цін на продукти харчування до рівня 101,2% проти 102,5 % у жовтні поточного року.

Зокрема, знизилися ціни на цукор, фрукти та свинину на 5,7–2,3% відповідно.

За даними НДІ «Укראгропромпродуктивність» на 585 продуктових ринках України (без урахування ринків АР Крим, м. Севастополь, деяких ринків Луганської та Донецької областей) станом на 2 грудня порівняно з 25 листопада 2014 року роздрібні ціни на цукор знизилися на 0,7%. За даними моніторингу цін, який здійснюється на підприємствах торгівлі, станом на 28.11.2014 порівняно з 20.11.2014 знизилися середні споживчі ціни на цукор, свинину, варені ковбаси I гатунку та сир м'який жирністю 9 %.

Спостерігалось незначне (в межах 0,4–1,4%) зростання цін на сметану (20% жирності), сир кисломолочний і твердий, молоко пастеризоване жирністю 2,5%, масло вершкове, яловичину, курятину, капусту, яблука, борошно пшеничне вищого ґатунку, хліб з пшеничного борошна першого та вищого сортів, житньо-пшеничний та батон.

На 3,6–1,5% зросли ціни на сало, молочні продукти, яйця, безалкогольні напої, макаронні вироби, соняшникову олію, яловичину, рибу та продукти з риби.

Прес-служба Мінагрополітики України